Visie op schoolaanwezigheid

ELIGANT LYCEUM

Het Rhedens

Samenwerkingsverband Regio Zutphen

GEMEENTE DOESBURG

Eigenwijs Verder Komen Praktijkonderwijs Zutphen

Zutphen

Het Rhedens

VRIJESCHOOL ZUTPHEN VWO HAVO MAVO

KOMPAAN COLLEGE

isendoorncollege

Gemeente Brummen

Gemeente Lochem

gemeente Rheden

Het Rhedens

gemeente Bronckhorst

Gemeente ROZENDAAL

Definitieve versie, 2 oktober 2024

Na bespreking met:
Beleidsoverleg gemeenten d.d. 11 juni
Schoolleidersoverleg d.d. 12 juni
Bestuurders onderwijs en gemeenten d.d. 25 september

Inhoudsopgave

1. Inleiding *4*

2. Visie *4*

3. Oorzaken en gevolgen van schoolafwezigheid *5*

4. Gebruik maken van data (het Response to Intervention model voor schoolverzuim) *5*

5. Indeling op basis van typologie *6*

6. Conclusie *7*

1. Inleiding

Dit document is een eerste aanzet tot een overkoepelende visie op schoolaanwezigheid ten behoeve van een regionale verzuimaanpak, voor de regio Zutphen. Het thema staat op de agenda van de LEA-VO en mbo van de gemeente Zutphen en bij de samenwerkingsverbanden PO en VO in deze regio. De insteek bij het formuleren van deze visie is dat in de 'sectoren' primair onderwijs (PO), voortgezet (speciaal) onderwijs (V(S)O) en het middelbaar beroepsonderwijs (MBO) op eenzelfde manier naar verzuim gekeken wordt, ten einde een doorgaande lijn tussen de sectoren te kunnen bewerkstelligen. Verzuimproblemen bij jongeren beperken zich namelijk niet tot één sector maar kunnen voortduren of verergeren na de overgang naar een ander schooltype. Uit onderzoek blijkt duidelijk dat bij ongeveer 1 op de 3 jongeren met verzuimproblemen in het VO al verzuimproblemen op het PO aanwezig waren. Ook zijn verzuimproblemen in het ene schooljaar vaak een goede voorspeller voor verzuimproblemen in het volgende schooljaar. Tevens is de overgang naar een andere school of schooltype een risicofactor voor het ontstaan van schoolverzuim.

Op basis van deze eerste aanzet voor een overkoepelende visie, kunnen per sector meer specifieke uitgangspunten en groeigebieden geformuleerd worden. Dit is passend, aangezien elke sector zijn unieke kenmerken en uitdagingen m.b.t. schoolverzuim heeft. De visie zal op deze manier binnen de sectoren geconcretiseerd, uitgetest en aangescherpt worden en uiteindelijk resulteren in regionaal beleid.

2. Visie

Het is belangrijk dat leerlingen met veel plezier naar school gaan en zich veilig voelen. Een leerling die passend onderwijs volgt, krijgt de kans om zich optimaal te ontwikkelen en zich voor te bereiden op zijn toekomst. We streven voor alle leerlingen naar 100% aanwezigheid in het onderwijs. Door te focussen op en inzichtelijk te maken van schoolaanwezigheid voorkomen we verzuim en schooluitval.

Toelichting

In 2016 werd het Thuiszitterspact ondertekend door de PO-Raad, VO-raad, ministeries van OCW, VWS en Justitie en Veiligheid en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG). Doel was om in 2020 geen enkel kind meer thuis zonder passend onderwijs- en/of zorgaanbod te hebben. Ingrado, Nederlands Centrum Jeugdgezondheid (NCJ), Nederlands Jeugdinstituut (NJi), Gedragswerk en Steunpunt Passend Onderwijs dachten en ontwikkelden mee. Veel samenwerkingsverbanden committeerden zich aan de doelstelling.

In de afgelopen jaren is er in Nederland meer en meer aandacht gekomen voor schoolverzuim in relatie tot de zogenaamde "thuiszitters"[1]. Er is een grote roep om curatieve maatwerkoplossingen voor deze doelgroep en aanpassingen in de wet- en regelgeving. Maar hoe en door wie wordt bepaald welk maatwerk er nodig is? Zijn alle thuiszitters wel echt in beeld? En hoe kan voorkomen worden dat jongeren thuis komen te zitten? Deze en andere vragen rondom schoolaanwezigheid spelen in de regio en vanuit de verschillende disciplines wil men dat er meer methodisch en preventief gewerkt gaat worden in het gezamenlijk voorkomen van verzuim en versterken van aanwezigheid.

[1] Met thuiszitters worden bedoeld: jongeren zonder vrijstelling die niet ingeschreven staan op een school en jongeren die wel ingeschreven staan op een school, maar 4 weken of langer ongeoorloofd afwezig zijn van school

De focus van het Thuiszitterspact was 'de thuiszitter'. Hoewel het onderwerp thuiszitters de afgelopen jaren prominent op de politieke agenda stond, lukte het niet om de ambitie van het thuiszitterspact waar te maken. Als gevolg hiervan kondigde minister Wiersma in zijn kamerbrief over de verzuimcijfers van 2021-2022 een nieuwe verzuimaanpak aan. In juli 2022 volgde een kamerbrief met de uitleg over deze verzuimaanpak. Hierin is te lezen dat het beleid zich meer gaat richten op het voorkomen van verzuim en zich meer gaat focussen op aanwezigheid.

3. Oorzaken en gevolgen van schoolafwezigheid

De oorzaken van schoolafwezigheid zijn divers en liggen op verschillende niveaus. Er kunnen risicofactoren onderscheiden worden op het niveau van de jongere zelf (o.a. het hebben van angstklachten of depressieve gevoelens), maar ook op het niveau van de ouders (o.a. psychische problemen bij ouders), de familie (o.a. financiële problemen), leeftijdgenoten (o.a. gepest worden en in contact zijn met delinquente jongeren), de school (o.a. het voeren van een slechte verzuimregistratie en het hebben van een onveilig schoolklimaat) en de bredere gemeenschap (o.a. het ervaren van interraciale spanningen)[2]. Vaak is er sprake van een wisselwerking tussen meerdere risicofactoren.

De gevolgen van schoolverzuim kunnen ook op verschillende niveaus zichtbaar worden. Op het niveau van de jongere kan het schoolverzuim een negatief effect hebben op het presteren op school. Tevens kan schoolverzuim bijdragen aan sociaal-emotionele problemen bij jongeren, zoals weinig zelfvertrouwen, gedragsproblemen en moeilijkheden in het maken van vrienden, waarbij hoger verzuim wordt geassocieerd met meer sociaal-emotionele moeilijkheden. Door het schoolverzuim kunnen binnen de familie conflicten ontstaan en op school moeten docenten extra inspanning plegen om jongeren die verzuimen te ondersteunen. Wanneer jongeren niet op school zijn, kunnen ze elders onrust veroorzaken, wat een negatieve invloed kan hebben op de gemeenschap als geheel. Schoolverzuim verhoogt tevens het risico op schooluitval, waarbij schooluitval op de langere termijn geassocieerd wordt met werkloosheid, detentie, slechte gezondheid en systemische problematiek.

4. Gebruik maken van data (het Response to Intervention model voor schoolverzuim)

Om de potentiële negatieve effecten van schoolverzuim zoveel mogelijk te voorkomen is het van belang om schoolverzuim zo vroeg mogelijk te signaleren en erop te reageren in plaats van te wachten tot er sprake is van problematisch schoolverzuim[3]. De huidige richtlijnen in Nederland stimuleren dit onvoldoende. Op het moment dat ongeoorloofd schoolverzuim bij 16 uur in 4 weken via DUO wordt gemeld is er reeds sprake van problematisch schoolverzuim. Daarnaast moedigt de huidige wet- en regelgeving scholen te weinig aan om voldoende aandacht aan het geoorloofde ziekteverzuim te besteden. Tegelijkertijd is het aandeel van het geoorloofde ziekteverzuim in het totale verzuim wel aanzienlijk en wordt afwezigheid door ziekte ook geassocieerd met negatieve gevolgen zoals mindere leerresultaten. Tevens zijn mogelijk

[2] Kearney, C. A. (2008). An interdisciplinary model of school absenteeism in youth to inform professional practice and public policy. Educational Psychology Review,

[3] Volgens de veel gebruikte definitie van Kearney (2008) [5] is er sprake van problematisch schoolverzuim bij: (a) het missen van tenminste 25% van de schooltijd in 2 weken; en/of (b) veel moeilijkheden met het aanwezig zijn op school en deelnemen aan de lessen gedurende tenminste twee weken, waarbij dit een duidelijke invloed heeft op het dagelijkse leven van de jongeren en/of het gezin; en/of (c) afwezigheid van tenminste 10 dagen in 15 weken

niet alle ziek gemelde jongeren echt ziek en kan het een signaal zijn van onderliggende problematiek.

Het ministerie van OCW stelt een verzuimaanpak voor die is gebaseerd op een wetenschappelijk onderbouwde aanwezigheidsvisie die in de Verenigde Staten ontwikkeld is. Chris Kearney en Patricia Graczyk (2014) ontwierpen een raamwerk waarbij de focus ligt op de aanwezigheid van leerlingen, in plaats van dat er gekeken wordt naar welke leerlingen afwezig zijn. De focus verschuift hiermee van verzuim naar aanwezigheid. En dat niet alleen, het raamwerk richt zich met een schoolbrede aanpak op álle leerlingen en niet alleen de leerlingen waar zorgen over zijn. De kern van het raamwerk is het zo vroeg mogelijk signaleren, waarmee langdurig verzuim wordt voorkomen. Het raamwerk is in 2020 doorontwikkeld tot het Multi-Dimensional Multi-Tiered System of Support (MD-MTSS) raamwerk en blijkt succesvol. Scholen die het MD-MTSS raamwerk implementeerden zagen hun verzuimcijfers dalen[4].

Het model kent drie niveaus. Het onderste niveau gaat over een schoolbrede strategie om alle leerlingen te stimuleren naar school te gaan en focust op het snel signaleren van problemen. In het tweede niveau richt de school zich samen met ouder(s)/verzorger(s) en leerling op het inzetten van steun en het wegnemen van de oorzaken van het verzuim. Alle acties zijn gericht op het terugdringen van dit schoolverzuim. Niveau drie, de kleine toplaag, betreft de intensieve aanpak voor leerlingen met langdurig verzuim en complexere problemen.

Om te bepalen in welke Tier een jongere zich bevindt, wordt er gekeken naar de totale afwezigheid/aanwezigheid van die jongere over een bepaalde periode (in ieder geval voor de duur van 1 schooljaar). Een goed te gebruiken richtlijn voor de praktijk is dat alle jongeren die zich in Tier 1 bevinden tussen de 100% en 95% aanwezig zijn op school. Zij laten een goede schoolaanwezigheid zien. Tier 2 bevat de jongeren die minder dan 95% en meer dan 90% aanwezig zijn en Tier 3 de jongeren die minder dan 90% aanwezig zijn.

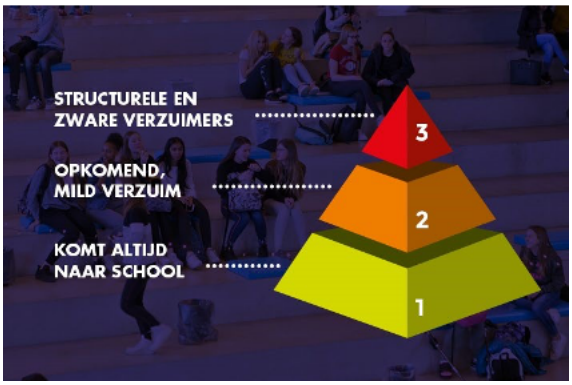

5. Indeling op basis van typologie

De manier waarop het schoolverzuim “eruit ziet” en de oorzaken zijn divers. Om jongeren met schoolverzuim adequaat te ondersteunen is het van belang om de verschillende soorten schoolverzuim van elkaar te onderscheiden, waarbij er een genuanceerder beeld dient te ontstaan dan slechts het onderscheid in geoorloofd en ongeoorloofd schoolverzuim. Een veel gebruikte classificatie is de differentiatie in vier typen; schoolweigering, spijbelen, schoolonthouding en schooluitsluiting[5].

Schoolweigering wordt gekenmerkt door:

(a) verzet of weigeren om naar school te gaan i.c.m. tijdelijke (o.a. onverklaarde lichamelijke klachten) of chronische (o.a. depressie) emotionele stress, vaak leidend tot schoolverzuim; en

[4] Graczyk, 2022, 15:13

[5] Heyne, D., Gren-Landell, M., Melvin, G., & Gentle-Genitty, C. (2019). Differentiation between school attendance problems: Why and how? Cognitive and Behavioral Practice

(b) de jongere probeert het schoolverzuim niet te verbergen voor ouders; en (c) afwezigheid van antisociaal gedrag (met uitzondering van het verzet richting ouders gerelateerd aan het naar school gaan); en
(d) ouders hebben op een moment actief geprobeerd hun kind naar school te krijgen en/of geven een duidelijke intentie aan om hun kind naar school te krijgen.

Van spijbelen is sprake als:
(a) de jongere afwezig is van school voor een hele dag of gedeelte van de schooldag, of binnen school niet op de juiste plek aanwezig is; en
(b) er door school geen goedkeuring gegeven is voor de afwezigheid; en
(c) de jongere het schoolverzuim voor ouders verbergt.

Er wordt gesproken over schoolonthouding als:
(a) de jongere het schoolverzuim niet voorouders verbergt; en
(b) ouders inspanning verrichten om de jongere thuis te houden (o.a. thuis helpen) of weinig tot geen inspanning verrichten om de jongere naar school te laten gaan.

Bij schooluitsluiting is een jongere afwezig van school of mist hij school activiteiten, wat te wijten is aan school. Te denken valt aan:

(a) de school sluit de leerling uit door ongepaste disciplinering (o.a. onwettige verwijdering);
(b) de school is niet in staat of wil niet voorzien in de fysieke, sociaalemotionele, gedragsmatige of academische behoeften van de jongeren;
(c) of de school ontmoedigt de jongere om naar school te komen, voorbij de grens van wettelijk aanvaardbaar schoolbeleid.

Bovenstaande indeling in vier typen wordt voor deze visie gecompleteerd met de categorie ziekteverzuim. Met ziekteverzuim wordt het somatisch ziek zijn bedoeld, zoals buikgriep hebben en een chronische ziekte hebben.

We zien een landelijke trend van een groter wordende groep verzuimers op basis van psychosomatische klachten zonder medische onderbouwing. Deze trend is ook een aanleiding om het geoorloofd en ongeoorloofd verzuim wettelijk te gaan samenvoegen.

6. Conclusie

Het MD-MTSS model wordt als vertrekpunt voor de uitwerkingen binnen de sectoren gehanteerd, waarbij wordt ingestoken op preventie en vroegsignalering in plaats van “slechts” curatief te handelen bij de thuiszitters. Dit laatste blijft echter zeker zorg en aandacht houden en heeft ook een plek in het model. De basis hierbij is data gedreven werken en het beginnen met een scan van de aanwezigheid door het maken van een pyramide per school. Om gedifferentieerd binnen de Tiers te kunnen werken wordt de beschreven indeling in 5 typen gehanteerd. Het classificeren van typen is daarbij geen doel op zich, maar is bedoeld om te komen tot het voeren van een gemeenschappelijk taal, een betere analyse van het schoolverzuim bij individuele jongeren en het nadenken over welke (maatwerk)aanpakken helpend zijn voor wie. Er zal getracht worden minder in termen van geoorloofd en ongeoorloofd schoolverzuim te denken en werken, maar meer in totale schoolaanwezigheid van jongeren. De wettelijke kaders waarin dit onderscheid wel gemaakt wordt dienen echter wel hun plek

te krijgen binnen de uitwerkingen. En meer in het algemeen, zullen al bestaande succesvolle werkwijzen meegenomen worden in de nieuw uit te werken aanpakken.